

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 5, Ocak /January 2021, ss. 133-154.

Geliş Tarihi–Received Date: 24.09.2020A Kabul Tarihi–Accepted Date: 17.12.2020

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

OSMANLI DEVLETİ'NDE MEKTEB-İ HARBIYE

NURAY BİLGİN\*

ÖZ

Batılılaşma sürecinde Osmanlı Devleti birçok etkili askerî mektep kurmuştur. Osmanlı'nın askerî mektep girişimi 20. yüzyıla değin devam etmiştir. Bu askerî eğitim kurumları sayesinde Osmanlı ordusunun asker ihtiyacının karşılanması hedeflenmiştir. II. Mahmut Yeniçeri Ocağı'nı kaldırıp yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunu kurmuş ancak söz konusu ordunun nitelikli subay eksikliğinden dolayı padişah, yeni bir çaba arayışına girmiştir. 1828-29 Osmanlı-Rus Harbi ve 1833'te Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın birliklerine karşı girişilen muharebelerde sevk ve idarede görülen zaafiyet sonucu, yetişmiş subay ihtiyacı ciddi bir biçimde kendisini göstermişti. Osmanlı devlet ricali Fransa'daki École Militaire benzeri bir askerî mektep kurulmasını Sultan II. Mahmut'a önerdi. Avrupa'da uzun süre resmî görevlerde bulunmuş 2'inci Hassa Mirlivası Namık Paşa bir zâbit (subay) talimğâhı açılması konusunda padişahı ikna etmiştir. Böylelikle mevcut askerî yapı içinde sadece askerî talimi içeren, askerî yeteneğine bağlı subay yetiştirmeye ağırlık verilmiştir. İşte ilk aşama olarak sıbyan bölükleri, padişahın gayret ve gereksinimleri sonucu var edilmiştir.

Başlarda bir yükseköğrenim kurumunu andırmayan Mekteb-i Harbiye'de, Mektep Nazırı Selim Satı Paşa döneminde (1837-1841) önemli düzenlemeler yapılmıştır. Teorik öğretimden sorumlu ders nazırlığı makamı kurulmuştur. Harbiyelilere "talebe" denilmeye başlanırken nöbet, temizlik, yemek hazırlamak gibi okulda kendi yaptıkları işler, ordudan getirilen bir hizmet bölümü tarafından devralınmıştır. Fransa'dan olmak üzere Avrupa'dan hocalar getirilerek, her derse o konuda ehil kişilerin girmesine özen gösterilmiştir. Okula hoca tayin edilecek kişilerin Arapça ve Farsça dillerini bilmelerine önem verildiği gibi, Fransızca da zorunlu ders olarak okutulmaya başlanmıştır. İkinci aşama olarak da Namık Paşa'nın önerisiyle ileride, başta Gazi Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Milli Mücadele'nin çoğunluk kadrosunu oluşturan kabiliyetli komutanları yetiştiren Mekteb-i Harbiye kurulmuştur. Atatürk, İstanbul'a gelerek 13 Mart 1899'da Harp Okulu'ndaki eğitimine başlamıştır. Apolet numarası 1283'tür. Okula başladıktan 2 ay sonra arkadaşları arasında sıvrilerek sınıf çavuşu olmuştur. Burada yıllarca dost kalacağı arkadaşları Ali Fuat Cebesoy ve Asım Gündüz'le tanışmıştır. Harp Okulu'ndaki birinci yılı gençlik hayalleri ve çok sevdiği İstanbul'un çarpıcı havası içinde geçiren Atatürk, sınavlarını başarıyla vererek ikinci sınıfa başlamıştır. İlk yıl, ağırlığı sosyal hayata vermesine rağmen oldukça başarılı olan Atatürk, İkinci ve üçüncü sınıflarda dersleriyle çok daha fazla ilgilenmeye başladı. Zira Harp Okulu'nda dereceye girmek oldukça önemliydi. Çünkü kurmay sınıfına ayrılmak okulda üstün başarı göstermekle mümkündü.

**Anahtar Kelimeler:** Ordu, Modernleşme, Eğitim, Atatürk, Mekteb-i Harbiye.

**THE MILITARY ACADEMY (MEKTEB-I HARBIYE) IN THE OTTOMAN STATE**

**ABSTRACT**

During the westernization process, the Ottoman State established many effective military schools. The Ottoman military school initiative continued until the 20th century. Thanks to these military training institutions, it was aimed to meet the military needs of the Ottoman army. II. Mahmut removed the Janissaries and replaced it with the Asakir-i Mansure-i Muhammediye army, but due to the lack of qualified officers in the said army, the sultan sought a new effort. During the Ottoman-Russian War of 1828-29 and the battles against the troops of the Egyptian Governor Mehmed Ali Pasha in 1833, the need for trained officers showed themselves seriously as a result of the weakness in

\* Tarih Öğretmeni, Oğuzkaan Anadolu Lisesi, E-Posta: [nuraybilgin7@gmail.com](mailto:nuraybilgin7@gmail.com) ORCID ID: 0000-0002-8773-0289

the management and administration. The Ottoman dignitary, the establishment of a military school similar to the École Militaire in France, Sultan II. He suggested it to Mahmut. Namık Pasha, the 2nd Hassa Mirliva, who served in official positions in Europe for a long time, persuaded the sultan to open an officer (officer) instruction. Thus, the emphasis was placed on training officers, which only includes military training and are dependent on the skills of the soldier in the existing military structure. As the first step, the primary troops were created as a result of the efforts and needs of the sultan.

Significant arrangements were made in Mekteb-i Harbiye, which did not resemble a higher education institution at first, during the period of School Minister Selim Satı Pasha (1837-1841). The office of lesson minister responsible for theoretical teaching was established. While cadets began to be called "demand", their work at the school such as watch, cleaning, and preparing food was taken over by a service company brought from the army. Teachers were brought from Europe, especially from France, and care was taken to ensure that qualified people attend each course. It is emphasized that those who will be appointed as teachers to the school should know Arabic and Persian languages, and French has started to be taught as a compulsory subject. As the second stage, with the suggestion of Namık Pasha, Mekteb-i Harbiye was established in the future, which trained the talented commanders who constitute the majority of the National Struggle, especially Gazi Mustafa Kemal Pasha. Atatürk came to Istanbul and started his education at the Military Academy on March 13, 1899. Epaulet number is 1283. He became a class sergeant by standing out among his friends 2 months after starting school. Here he met his friends Ali Fuat Cebesoy and Asım Gündüz, whom he would stay friends with for years. Having passed his first year in the Military Academy with his youthful dreams and the striking atmosphere of Istanbul, which he loved very much, Atatürk successfully passed his exams and started his second year. In the first year, Atatürk, who was very successful despite giving weight to social life, became much more interested in his lessons in the second and third years. Because it was very important to get a degree in the Military Academy. Because it was possible to be separated into the staff class by showing outstanding success in school.

**Keywords:** Army, Modernization, Education, Atatürk, The Military Academy.

### GİRİŞ

Mekteb-i Harbiye; Türk subaylarının irfan ocağı ve Osmanlı ordusunun subay kaynağı olması açısından büyük önem arz etmektedir. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin eski gücünü her anlamda kaybetmesiyle, yeni yollar aranmaya başlanmıştır. Osmanlı'nın bu yapılanma sürecinin ilk adımı askerî alanda gerçekleşmiştir. Batılı devletlerin çağdaşlaşmalarını III. Selim ve II. Mahmut gibi ıslahatçı padişahların takip etmesi ile bu yapılanma süreci daha da işlerlik kazanmıştır. Orduda ıslahat yapma fikri, devletin giderek kaybetmiş olduğu toprakların neticesinde belirmiştir. II. Mahmut söz konusu toprak kayıplarının nedeni için sadece orduda yaşanan bozulmayı göstermemiş, devletin bütçesinin de her alanda yetersizliğini belirtmiştir. Buna mukabil yaşanan bu olumsuzlukları tamamıyla gidermek için padişah birtakım ıslahatlar yapmıştır. Yeniçeri Ocağı'nın ilgası (1826) bu ıslahatların en başında gelmiştir.

#### 1. Osmanlı'nın Nitelikli Eğitim Kurumu Mekteb-i Harbiye'nin Kuruluş Süreci

II. Mahmut Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdıktan sonra nizami bir ordunun kurulmasına ilişkin çalışmalar başlatmıştır. Bu çalışmaları yaparken halkı yeni orduya hazırlamak ve orduyu halka benimsetmek amacı ile ordunun adını seçerken dinî nitelikli olmasına dikkat etmiştir. Bu nedendir ki II. Mahmut, söz konusu ordunun adını *Muhammed'in Askerleri* anlamına gelen Asakir-i Mansureyi Muhammediye koymuştur.<sup>1</sup> Bu ordunun kurulup gelişmesiyle tertip, kol, saf ifadelerinin yerine; 1828 yılı itibari ile alay, tabur ve bölük tabirleri kullanılmaya başlanmıştır.<sup>2</sup> Asakir-i Mansureyi Muhammediye ordusu, subay gereksinimini karşılamasının yanında Şehzadebaşı semtinde bulunan Acemi Ocağı kışlasında 15 yaş civarı gençlerin eğitime başlamalarının ve Mekteb-i Harbiye'nin temelini oluşturduğu kabul edilebilir.<sup>3</sup> Fakat 1828-1829 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı bu atılımın başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur. 1831-1832 yıllarına gelindiğinde ise dönemin Hassa Müşiri (Mareşal) Ahmet Fevzi Paşa'nın yoğun çalışmaları ile Selimiye kışlasından erlerin seçilmesi ile sıbyan bölükleri meydana getirilmiştir. Dolayısı ile Mekteb-i Harbiye'nin kuruluşunun ilk basamağını sıbyan bölükleri oluşturmuştur.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Mustafa Kaçar, "Osmanlılarda Askerî Teknik Eğitimi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Bilim ve Sanat Vakfı, C.II, S.4, 2004, s. 466-467.

<sup>2</sup> Musa Çadırcı, *Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. XIII, s. 805-806.

<sup>3</sup> Ali Güler, "Ankara Harp Okulu Binası İnşaatı ve Mekteb-i Harbiye'nin İstanbul'dan Ankara'ya Taşınması", Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Ata Dergisi*, S.9, 2002, s. 47.

<sup>4</sup> Osman Nuri Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1939, s. 299.

## NURAY BİLGİN

Sözü edilen bölüklerin uzun süreli faaliyetleri olmamıştır. Bu bölüklerin yerine Osmanlı ordusuna, iyi bir donanıma sahip çağdaş subaylar yetiştirebilmek gayesi ile Mekteb-i Harbiye'nin kurulmasına karar verilmiştir. Bu karar alınırken Avrupa'da askerî eğitim hususunda güvenilir, işinin ehli devlet yetkililerinin fikirleri esas alınmıştır. Namık Paşa Mekteb-i Harbiye'nin kurulması ile ilgili padişah II. Mahmut'a bir öneride bulunmuştur. Söz konusu önerinin ana fikri; Namık Paşa'nın Avrupa'daki deneyim ve gözlemlerine istinaden sıbyan bölüklerinden sonra yeni bir harp mektebinin kurulmasının, Osmanlı ordusuna derin bir fayda sağlayacağı üzerine olmuştur. Böylelikle Mekteb-i Harbiye 1834 yılında sıbyan bölükleri öğrencilerinin nakledilmeleriyle Beşiktaş'taki Maçka kışlasında II. Mahmut'un emri doğrultusunda kurulmuş ve 1835'te eğitim vermeye başlamıştır. Mektebin eğitim ve öğretim süresi 8 yıl ile sınırlı olmakla birlikte mektep ilk yıllarında okuma ve yazma bilmeyen öğrencilerden oluşmuştur.



**Resim 1:** Harbiye Mektebi'nin Ankara'ya nakli üzerine Harbiyelilerin 1936'da İstanbul'dan ayrılışı.

Kaynak: [http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 08/03/2020.



**Resim 2:** Mekteb-i Harbiye 1835 Maçka

Kaynak: [http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi:08/03/2020.

## OSMANLI DEVLETİ'NDE MEKTEB-İ HARBİYE

Mekteb-i Harbiye'nin ilk kurucusu kabul edilen Namık Paşa büyük önem arz etmektedir. Mektebin kurulma fikri, Namık Paşa'nın yanında dönemin seraskeri Hüsrev Mehmet Paşa'nın da olmasına rağmen onun direkt olarak bir gayretinden söz etmek mümkün değildir.<sup>5</sup> Bu husus şu şekilde açıklanabilir: *Yetiştirdiği köleleri, subay olarak ordunun çeşitli sınıflarına yerleştirmek sureti ile kadrolaşan serasker paşanın sunulan bu teklife karşı çıkması tabiiydi. Zira Avrupa'daki benzerleri gibi modern subay yetiştirecek Mekteb-i Harbiye'nin kurulması halinde, Hüsrev Paşa'nın alaylı subaylarının yerini, mektepli subaylar alacak ve ordudaki mutlak nüfuz ve hâkimiyeti zayıflayacaktı.*<sup>6</sup>

Hüsrev Mehmet Paşa'nın bu olumsuz tutumu onun Namık Paşa ile arasında gergin konuşmalara sebebiyet vermiştir. Hüsrev Paşa, Namık Paşa'ya bahsi geçen mektebin açılmasının yüksek maliyetlerde olacağını, Osmanlı ordusunun ekonomik yönden sıkıntılar içinde bulunduğunu öne sürerek mektebin varlığının hayata geçmesinin karşısında şiddetle durmuştur. Elbette ki Hüsrev Paşa'nın bu tutumu padişah II. Mahmut'u hiçbir şekilde etkilememiş, II. Mahmut Namık Paşa ile tekrar bir görüşme sağlayarak bu fikrin derhal işlerlik kazanmasına ve askerî mektebin açılmasına karar vermiştir. Çünkü bu dönemde art arda yaşanan askerî mağlubiyetler, batılı tarzda askerî okulun hayata geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Osmanlı ordusunun subay ihtiyacını karşılamak için III. Mustafa döneminde Mühendishane-i Bahri Hümayun ve Mühendishane-i Berri Hümayun açılmış ancak bu talimgâhlar zaman içinde yetersiz kalmıştır. II. Mahmut Hüsrev Paşa'yı yalnızca bir hususta dikkate almıştır. Bu husus; Hüsrev Paşa'nın mektebin kurulma aşamasının çok fazla maliyet getireceğidir. Paşa'nın bu fikrini dikkate alan padişah, mektebin asgari bir masraf ile Maçka'da atıl bir vaziyette bulunan binanın tamamlanıp okul binasına dönüştürülmesi emrini buyurmuştur. Bu zaman zarfında Mekteb-i Harbiye'nin kurulmasının sorunsuz bir şekilde tamamlanmasına ilişkin, Serasker Hüsrev Paşa'nın müdahalesine meydan vermemek için padişah Namık Paşa'yı çok geniş yetki ve sorumluluklarla vazifelendirmiştir. Buna göre orduya subay yetiştirme Enderun'dan ve özellikle kölelerden komutan yetiştirme usulünü benimseyen Hüsrev Paşa'nın yetki alanından çıkmış bulunmaktaydı.<sup>7</sup>

Maçka kışlasında yapılması planlanan onarım padişahın buyruğu ile kısa sürede tamamlanmış, sıbyan bölüğü öğrencileri mektebin ilk öğrencilerini oluşturmuştur. Hatta Mekteb-i Harbiye'nin kurulması ile birlikte Hatt-ı Hümayun'un da onayı ile mektebin yanında bandocu yetiştirmek gayesi ile Mızıka Okulu olarak eğitim verecek Mızıka-ı Hümayun açılmıştır. Maçka kışlasının tamir edilmesi<sup>8</sup> ile kışlanın içine bir cami,<sup>9</sup> 400-500 kişilik bir okul, bir kütüphane, hamam, mutfak, eczane, hastane,<sup>10</sup> yemekhane gibi yapılar kurulmuştur. Cami; çok kapasiteli, 2500 kişiyi alacak şekilde tesis edilmiştir. Vaiz ve hatip yalnızca cuma ve bayram günleri vazifelendirildiklerinden kendilerine has bir odaya sahip değillerdi. Camide bulunan odalarda Kur'an-ı Kerim okuyanlar, müezzinler ve bakıcılar konaklamıştır.

Mektep sınav odası adı verilen yedi adet dershaneden oluşmuştur. Kütüphaneler, geniş ve ışık alan mütalaa salonu, iki kitap deposu, bir numunehane, bir laboratuvar, memurlar ve diğer görevlilerin kalmaları için yedi odaya ayrılmıştır. Kütüphanede bulunan masalar, sabit oturakları ve rahleleri ile geniş çekmeceli sıralar şeklinde dizilmiştir. Numunehanede; gerek Türk İslam ulusunun gerekse başka devletlerin ateşli ve ateşsiz silahlarının, askerî birliklerinin kıyafetlerinin araba ve tombaz örneklerinin, mimarlık, marangozluk ve ölçü aletlerinin örnekleri de eğitim amaçlı temin edilmiştir.<sup>11</sup> Mekteb-i Harbiye'ye öğrenci alımı yapılırken dikkat edilen hususlar: Öğrencilerin İslam dinini seçip Müslüman olması, yaş aralığı olarak 15 yaşından küçük 20 yaşından büyük olmaması, vücudunda herhangi bir sağlık probleminin olmaması, Arapça ve Farsça dillerini asgari olarak okuyup yazabilmeleri, ahlaki değerlerinin örnek teşkil etmesi, güzel yazma sanatını kendini ifade edebilecek kadar kullanabilmeleri gibi esasları içermektedir.

<sup>5</sup> Gülşah Eser, "Türkiye'de Modern Bilimlerin Eğitiminde Mekteb-i Harbiye Örneği", *Osmanlı Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, S.XIII, 2012, s. 102

<sup>6</sup> Eser, *agm*, s. 103

<sup>7</sup> Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, s. 193-194.

<sup>8</sup> BOA, Cevdet Maarif Tasnifi (C.MF), 157-7829, 11 Eylül 1264.

<sup>9</sup> Mekteb-i Harbiye'nin bulunduğu Maçka Kışlası derununda yapılacak cami amelesinin barınması için çadır temin edilmiştir. BOA, Cevdet Tasnifi Maarif (C.MF), 159-7916, 16 Mart 1251.

<sup>10</sup> Bahriye Yüzbaşılarından Doktor Raynhold gönüllü olarak Mekteb-i Harbiye Hastanesinde cerrah olarak çalışmıştır. BOA, (İ.HB), 170-37, 23 Ağustos 1333.

<sup>11</sup> Hayrullah Gök, *Arşiv Belgeleri Işığında Kara Harp Okulu Tarihi, 1834-1881*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2005, s. 80.



Resim 3: Subay Okulu

Kaynak: [http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 30/03/2020.



Resim 4: Harbiye Mektebi'nin ana kapısı üzerindeki Şaban 1311 (Şubat 1894) tarihini taşıyan armalı kitabe.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/harbiye> Erişim Tarihi: 30/03/2020.

## 2. Mekteb-i Harbiye'de Eğitim – Öğretim

### 2.1. Mekteb-i Harbiye'nin 1834-1923 Yılları Arasındaki Eğitim Süreci

II. Mahmut, 1834'te kurulan mektebin öğrenci ve öğretmenlerinin durumunu şahsen görmek üzere, 1 Temmuz 1835 Çarşamba günü mektebe gelmiş ve okula adını Mekteb-i Harbiye olarak vermiştir.<sup>12</sup> Padişahın mektebi ziyaret ettiği gün Mekteb-i Harbiye Nazırı Mustafa Mazhar Bey, Zeynel Abidin Efendi, Pertev Efendi, Mirliya Namık Paşa, Mirliya Şerif Paşa, süvari, topçu ve piyade miralayları, kaymakamlar ve daha birçok devlet ileri gelenleri önceden gelip padişahı iki sıra şeklinde karşılamıştır. II. Mahmut o gün öğrencilerin yazılarını görmek amaçlı kâğıt, kum ve taşların üzerine yazılan yazıları incelemiştir. Mektebin ikinci bölümünü gezmiş ve mektebe gerekli meblağın harcanmasını ve çok önem verilmesini, öğrencilerin nitelikli bir askerî eğitim alması şeklinde beyanatta bulunmuştur. Okulun yeni kurulmuş olmasına rağmen 1835-1836 yıllarında Viyana, Paris ve Londra'ya öğrenciler yolcu edilmiştir.<sup>13</sup>

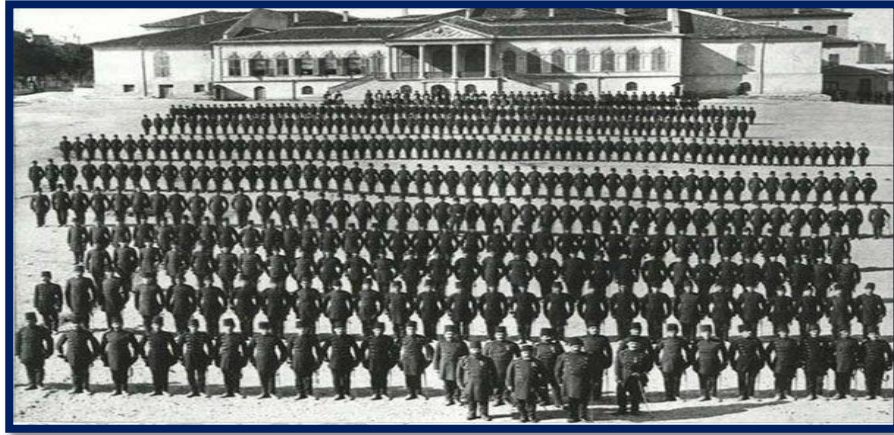
<sup>12</sup> İsmail Kurtcephe, Mustafa Balcıoğlu, *Kara Harp Okulu Tarihi*, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara 1991, s. 50.

<sup>13</sup> Mehmet Esat, *Mirat-ı Mektebi Harbiye*, Artin Asudaryan Matbaası, İstanbul 1315, s. 19-20, 80.

## OSMANLI DEVLETİ'NDE MEKTEB-İ HARBİYE

Mektep; muasır, medeni subaylar yetiştirmek amacı ile açıldığı için ilk zamanlar halk tarafından kolay anlaşılammıştır. Mekteb-i Harbiye'nin açılması ile birlikte imparatorluğa bağlı farklı bölgelerden öğrenci taleplerinde bulunulmuş ve bu bölgelerin Mekteb-i Harbiye kapsamında temsil edilmesi amaçlanmıştır. Ancak diğer eyaletlerden öğrenci konusunda yeteri kadar destek alınammıştır. Çünkü insanlar, Osmanlı'nın uzun süren savaşlarından korktuğu için çocuklarını Mekteb-i Harbiye'ye vermekten çekinmiştir.<sup>14</sup> Bu duruma binaen Osmanlı hükümeti, kimsesiz çocukların Harbiye'ye alınarak subay olarak yetiştirilmelerini bir çare olarak görmüştür.

1835 yılında Harbiye Mektebi'ne Avrupa'dan öğretmen getirme girişiminde bulunulmuştur. Bu girişim için ilk olarak Fransa Devleti seçilmiştir. Ancak bu tercihe Rusya karşı çıkmıştır. Rusya bunun nedeni olarak; Fransız subay ve eğitimcilerin *Republican* olduklarını, Fransa'da iç siyasi karışıklıkların yaşandığını bu durumun siyasi istikrarsızlığa neden olacağını, bu eğitimcilerin İstanbul'a geldiklerinde ortalığı karıştıracakları yönünde bir neden göstermiştir. II. Mahmut aynı yıl Prusya'dan öğretmen talebinde bulunmuş ve III. Wilhem'in onayı ile Yüzbaşı Von Moltke ve Teğmen Von Berg adında iki subay getirilmiştir.1846'da Mekteb-i Harbiye'de ders vermek üzere Movginot, Magnan ve Debreuil isimlerinde üç subay, Mentor adlı bir gemiyle ve Fransız Savaş Bakanlığı'nın izniyle Bab-ı Ali'de çalışmak üzere İstanbul'a tekrar getirilip birçok çalışmada bulunmuşlardır. Söz konusu subaylar 1848 ihtilallerinin başlaması ile Fransa'ya tekrar geri dönmüşler ancak 1850 yılından sonra tekrar Harbiye'de bir süre öğretmenlik yapmışlardır.<sup>15</sup>



**Resim 5:** Piyade ve subayların Mekteb-i Harbiye'deki eğitimi. (1834)

Kaynak: [http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 30/03/2020.

Mekteb-i Harbiye 23-24 Temmuz 1847 Cuma ve cumartesi günlerine müteakip Küçük Taksim veya Pangaltı olarak bilinen yerde Tophane-i Amire Hastanesi'nin binasına taşınıp eğitim ve öğretim vermeye başlamıştır. Mektebin taşınması ile birlikte 1847 yılında *Mekteb-i Cedid-i Harbiye-i Şahane'nin İdare-i Dâhiliyesine Dair Kanunname* hazırlanmıştır. Kanunname içerik olarak; okulun, öğretmenlerin, idari personelin ve memurların vazifelerinin ne olduğundan oluşmaktaydı. Ayrıca mektebin diğer hizmetlerinden sorumlu; kapıcı, tüfekçi, borazancı, trompetçi gibi kişilerin de görev ve sorumlulukları kanunnamede değinilen hususlar arasında olmuştur.

Mekteb-i Harbiye binasının Pangaltı'ya taşınması ile Ferik Ahmed Paşa'nın nazırlığı sırasında baytar sınıfları açılmıştır. Mektep, iki erkân-ı harp sınıfı, dört harbiye sınıfı ve iki baytar sınıfı olmak üzere toplam sekiz sınıfla eğitim öğretime devam etmiştir. 1853 yılında Kırım Harbi'nin çıkması ile piyade, süvari ve baytar sınıfları, Serasker kapsamındaki Taşkısla'ya taşınmıştır (1854). İleriki zamanlarda mektep, Gülhane'deki tıp okulu binasında ve 1863'te tekrar Pangaltı'da eski binasında eğitim vermiştir. 1848 yılında ilk mezunlarını veren Harbiye mektebinin sınavları Abdülmecid'in huzurunda yapılmıştır. Yüzbaşı rütbesini 3. sınıftan 4. sınıfa geçen 5 öğrenci almaya hak kazanmıştır. Dolayısı ile 3. sınıfı bitirenler Yüzbaşı rütbesi ile orduda hizmet vermiş, Erkan-ı Harbiye bölümünde ise öğrenciler 4. sınıf kademesinde eğitim almadan 5. sınıf derslerini alma hakkına sahip olmuştur.

<sup>14</sup> Hayrullah Gök, *agt.* s. 82-83; Gülşah Eser, *Mekteb-i Harbiye'nin Türkiye'de Modern Bilimlerin Gelişmesindeki Yeri, 1834-1876*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005, s. 31.

<sup>15</sup> BOA, HR. MKT, 58/1.

Askerî okullar ile ilgili 1873 yılında önemli bir karar alınmıştır. Bu karar dâhilinde askerî okulların eğitim öğretim süresi dört yıldan üç yıla indirilmiştir. Böylelikle Harbiye Mektebi'nin de eğitim öğretim süresinde yeni düzenlemeye gidilmiştir. Bu durumun fitilini ateşleyen hadise, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde yaşanan mağlubiyet olmuştur. Söz konusu savaşta büyük toprak kaybı yaşanmış buna istinaden o tarihlere kadar Fransız tesiri ile hazırlanan askerî okullar artık yerini, Alman etkisi ile verilen eğitimlere, Alman subaylar ve uzman kişilere bırakmıştır.

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile Mekteb-i Harbiye'de bazı derslerin kaldırılmasına ilişkin görüşler ortaya konmuş; Edirne, Şam, Bağdat, Manastır Harbiyelerinin eğitim ve öğretimine son verilerek öğrenciler eğitimlerine İstanbul Harbiye Okulu'nda devam etmişlerdir. Harbiye Mektebi, Balkan savaşları nedeni ile 1 yıl kadar eğitim öğretim faaliyetlerine ara vermiş, bazı öğretmenlerle öğrencilerin cepheye gönderilmesi Harbiye'de derslerin aksamasına yol açmıştır. Bu sebeple 1912 yılında öğrencilere imtihan yapılamaması sebebi ile ikinci sınıf öğrencileri subay olamamışlardır. Ayrıca mektep yeni eğitim öğretim yılına iki birinci sınıfla başlamak zorunda kalmıştır. Bu sırada Almanya'dan gelen asker ıslah heyeti Harbiye'de yeni düzenlemeler yapmıştır. Alman Yarbay Back Von Erlich umum müdürlüğü ve Harbiye kumandanlığına tayin edilmiştir. Alman Yarbay, Harbiye birinci sınıf öğrencilerinin şikâyetlerini dinledikten sonra bir dizi tedbir alma kararı almıştır. 1914 yılında I. Dünya Savaşı başladığında birinci sınıfın kıdemsiz öğrencileri de kıdemsiz asteğmen olarak mezun edilip Harbiye Mektebi kapatılmıştır Birinci Cihan Harbi'nde tamamen kapatılan mektep yerini *Zabitan Talimğâhına* bırakmıştır. Mütareke yıllarında biraz faaliyet göstermeye çalışan Harbiye Mektebi itilaf orduları tarafından tekrar işgale uğramıştır. Öğrencilerin oradan oraya sürülme suretiyle çalışmalarına engel olunmuş, Harbiye Mektebi binasız kalmıştır. İtilafların durmak bilmeyen emperyalist tutumları mektebin Halıcıoğlu'ndaki binasına da sızmış ve bu okul binasını da işgal etmişlerdir. Öğrenciler tüm alet ve edevatları ile Çengelköy Kuleli İdadisi'nde bir süre eğitimlerine devam etmiştir. İşgalciler kısa bir süre sonra buraya da yetmişmişler ve bina Ermeni yetimhanesine dönüştürülmüştür.<sup>16</sup>

Savaş başladıktan sonra Pangaltı'daki Harbiye binası yedek subay adayları için talimğâh yapıldı. Fakat binanın hastane olarak kullanılmaya başlanması üzerine talimğâh, Kartal Maltepe'deki piyade atış okuluna taşınmıştır. Maltepe İhtiyat Zabıt Namzetleri Talimğâhı adı verilen bu kurum, savaş süresince yedek subaylarının eğitim gördükleri bir yer olmuştur. Söz konusu talimğâh, Mondros Mütarekesi'nden sonra lağvedilerek aynı yerde *Muvazzaf Zabıt Namzetleri Talimğâhı* adı ile eğitim vermeye başlamıştır.

Yeni talimğâhın öğrencileri; Kuleli ve Edirne'den gelen İdadi öğrencilerinden, 1918'in Şubat ayında İdadiyi bitirip talimğâha sevk edilen ve henüz okulunu bitiremeyen talebelerden oluşmaktaydı. İngilizlerin Pangaltı'daki binayı işgal ettikten sonra Maltepe'deki binayı da işgale kalkışmaları üzerine Muvazzaf Zabıt Namzetleri Talimğâhı Maltepe'den Bostancı'ya taşınmış ve bir süre sonra o talimğâh da dağıtılmıştır. Aynı tarihte Bostancı merkez olmak üzere Suadiye ve Erenköy'de, Edirne ve Kuleli İdadilerinden gelen öğrencilerden iki bölüklü bir tabur kurulmuş ve bu tabura Mekteb-i Harbiye Taburu denilmiştir. Harbiye alayının öğrenci taburu Kuleli'de, diğeri ise Bostancı'da eğitimlerine devam etmiştir. Bostancı'daki talebeler Kasım 1919'da asteğmenliğe yükseltilmişlerdir. Yine İngilizlerin baskıları sonucu Harbiye alayı Halıcıoğlu'na taşınmış ve Topçu Harbiyesi ile birleştirilmiştir. Fakat İngilizlerin işgali üzerine okul tekrar kapatılmıştır. Öğrencilerin bir kısmı Kuleli 'ye yerleştirilmiştir ancak İngilizler burayı işgal edince Kuleli'nin öğrencileri Kâğıthane'de<sup>17</sup> kurulan çadırlara, bir ay sonra da Eyüp'teki İplikhaneye sevk edilmiştir (1 Ağustos 1920). Yine İngilizlerin Maçka Kışlası'na girmeleri üzerine 12 Eylül 1921 tarihinde mektep Zeytinburnu Kışlası'na taşınmış Ekim 1922'ye kadar burada eğitim vermeye devam etmiştir.

<sup>16</sup> *Büyük Çağ Gazetesi*, 15.06.1947.

<sup>17</sup> Mühendishane-i Berri Hümayun ve Harbiye Mektebi talebeleri 1314 yılında Kâğıthane sirtlarında talim yapmışlardır. BOA, Y.MTV, 152-98, 17 Ekim 1314.

## OSMANLI DEVLETİ'NDE MEKTEB-İ HARBİYE



**Resim 6:** Harbiye, İngiliz askerleri sabah içtimasını alıyor. Bugün askeri müze olan Harbiye Mektebi'nin direğinde İngiliz bayrağı çekili. (1920)

Kaynak: [http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 02/05/2020.

Mekteb-i Harbiye'nin İstanbul'da ikinci defa kapanması ile öğrencilerin birçoğu Maçka Kışlası'ndan hareket ederek Kurtuluş Savaşı'na iştirak etmek için soluğu Anadolu'da almıştır. Anadolu'da teşekkül etmekte bulunan millî ordunun subay ihtiyacını karşılamak üzere 15 Temmuz 1920'de Cebeci'de *Sunuf-u Muhtelif Zabit Namzetleri Talimgâhı* açılmıştır.<sup>18</sup> Abidin Paşa Köşkü civarındaki barakalarda Sunuf-ı Muhtelif Zabit Namzetleri Talimgâhı adıyla açılan bu müessesenin amacı, Millî Mücadele için kısa yoldan subay yetiştirmektir. İleriki dönemde Ankara'da kurulacak olan Harbiye'nin temelini oluşturan söz konusu talimgâhın ilk öğrencileri yedek subay adaylarından, İstanbul'daki Harbiye'den ve Kuleliden gelen öğrencilerden oluşmuştur.



**Resim 7:** Kurtuluş Savaşı için Anadolu'ya gidecek olan Mekteb-i Harbiye öğrencileri.

Kaynak: [http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 30/03/2020.

Millî Mücadelenin kazanılmasında büyük rol oynayan talimgâh, ilk mezunlarını Ekim 1920'de vermiş ve 1 Nisan 1923 tarihinde Mekteb-i Harbiye'ye dönüştürülmüştür. Sonuç olarak, İstanbul'dan gelen talebeler buraya

<sup>18</sup> Yusuf Çam, *Atatürk'ün Okuduğu Dönemde Askeri Okullar: Rüüşkiye, İdadi, Harbiye, 1892-1902*, Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 65-70.



iştirak etmiş, 1 Nisan 1923'te bu talimgâh tekrar Harbiye Mektebi adını almış ve 25 Eylül 1923 tarihinde Ankara'dan İstanbul'a nakledilerek eski binasında yeniden yeni esas ve isteklere göre tedrisata başlamıştır.<sup>19</sup>

## 2.2. Mekteb-i Harbiye'de 1846-1847 – 1862-1863 Yılları Arasında Eğitim ve Öğretime Tabi Olan Dersler

Öğrencilere mektebin birinci sınıfında, okuma-yazma ve dört işlem öğretilmiştir. İki harfli heceler, otuz üç harften oluşan Osmanlı alfabesinin elifba ve cüzler kısımlarını rutin bir şekilde okutulmuştur. İki ve üçüncü sınıflarda ise öğrenciler üç harfli hecelere geçip bu üç harfli hecelere amme cüzü üzerine eğitim almışlardır. Dört ve beşinci sınıflarda; ilm-i hal, şurut-i İslamiye (İslam'ın şartları), akaid-i diniyye (dinî inanışlar ve kurallar) gibi dersler okutulmuştur. Altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarda; askerî kanunname ve askerî talimname, fezail cihad rakam ilmi, hendese, kıraat, rika yazısı gibi derslerden eğitim verilmiştir. Sekizinci sınıfı başarı ile bitiren öğrencilerin yetenekleri dâhilinde ve beden sağlıkları da dikkate alınarak takriben 100 öğrencinin ikinci mektebe ataması yapılmıştır.

İkinci mektepte ise okutulan başlıca dersler; ilmî hesap (aritmetik), müsellesatı müsteviyye (düzlemsel trigonometri), müsellesatı küreviyye (küresel trigonometri), ameliyat-ı hendese (geometri uygulamaları), ilm-i hendese (geometri), ilm-i cebir, cebirin hendeseye tatbiki (analitik geometri), ilm-i kutu-i mahrutıyyet (koni kesitleri), ilm-i menazır (perspektif), ilm-i heyet (astronomi) coğrafya, ecesam-ı maiyye ve havaiyye (sıvılar ve gazlar), Arapça ve Farsça, tombaz, köprü kurmak, piyade ve süvari eğitimi, yaz günlerinde denizde yolculuk ilmi (seyrüsefer), ilm-i sabahat (yüzme), resim, Fransızca gibi dersler öğrencilerin almak zorunda oldukları dersler olmuştur. 1848 yılında her iki mektebi bitiren öğrenciler bir sınava tabi tutulmuş ve başarılı olan ilk on altı öğrenci Mülazım-ı Evvel (üsteğmen), on sekiz öğrenciyse Mülazım-ı Sani (teğmen) rütbesi almıştır.<sup>20</sup>

## 2.3. Mekteb-i Harbiye'de 1862-1877 Yılları Arasında Eğitim ve Öğretime Tabi Olan Dersler

1862-1877 yılları arasında mektepte öğrencilere 83 farklı ders okutulmuştur. Bu dersleri ayrı ayrı gruplandırmak olası bir durumdur. Bu gruplar matematik ve fen dersleri olarak belirlenmiştir. Fizik, matematik, botanik, kimya zooloji gibi dersler birinci grup dersleri arasındadır. Fizik dersleri, optik, mekanik gibi konuları; matematik ise cebir, cebir-i ala, cebir-i adi, analitik geometri, fenn-i eşkâl, hesap koni kesitleri, integral, trigonometri, düzlem geometrisi konularını içermektedir. İkinci grupta; sosyal dersler üzerine eğitim verilmiştir. Bu grupta başta Fransızca olmak üzere yabancı dil dersleri, gramer tarih, edebiyat ve din dersleri bulunmaktadır.

Üçüncü grupta ise askerî meslek üzerine eğitim ve öğretim verilmiştir. Bu derslerin başlıcaları; makine bilgisi, savaş bilgisi, silah bilgisi, topçuluğa dair barut, kovan, döküm ve kurşun bahisleri, kale kuşatma ve sahra topçuluğu, haritacılık ve topoğrafya dersleri (harita bilgisi, askeri coğrafya), coğrafya, mimari, inşaat ve istihkâm dersleri (lağım bilgisi, büyük ve küçük istihkâm, köprücülük, yol düzenlemesi, mimarlık ve inşaat), uygulamalı meslek dersleri (büyük askerî harekâtlar, taarruz ve savunma, kuşatma uygulaması, strateji, kuvvetleri yerleştirme bilgisi, silahların temizlenmesi, genel topçuluk, piyadecilik, süvaricilik), kanunname, nizamname ve talimname dersleri ve talim dersleri olmak üzere kategorilendirmek mümkündür. Ayrıca talim derslerinde talebelere meç-kılıç talimi ve diğer talimler Mekteb-i Harbiye'de okutulan başlıca dersler olmuştur.

<sup>19</sup> Faik Reşit Unat, *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1964, s. 50-55.

<sup>20</sup> Kurtcepe-Balcioğlu, *age*, s. 154.



**Resim 8:** Mekteb-i Harbiye piyade, erkân-ı harp, süvari ve baytar talebeleri

Kaynak: [http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html)

Erişim Tarihi: 20/05/2020.

### 2.4. Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Mekteb-i Harbiye

1899 yılında Mustafa Kemal henüz 18 yaşında iken Selanik kasabasından İstanbul'a gelmenin heyecanını yaşamıştır. Bir payitaht şehri olan İstanbul, onun için büyük önem arz etmiştir. Annesi ve kız kardeşi Makbule'yi Selanik'te bırakıp Ali Fuat Cebesoy ile birlikte İstanbul Pangaltı'da eğitim veren Harp Okulu'na 13 Mart 1899 tarihinde 1283 apolet numarası ile kaydolmuştur.<sup>21</sup>

O dönemde Harbiye'de; Tıbbiye, Mülkiye, Mühendislik isimli dört yüksekokul bulunmaktaydı. İstanbul Harp okuluna Erzincan, Şam, Bağdat askerî liselerinden mezun olanlar gelmiş ve tüm öğrenciler piyade sınıfına ayrılmıştır. Arap, Arnavut ve Türkler mevcut öğrenci gruplarını oluşturmuştur. Ali Fuat Cebesoy'un yanında Ali Fethi Bey de Mustafa Kemal ile birlikte Harp Okulu'nda öğrenci idi. Gazi Paşa'nın döneminde okulda öğrenci sayısı takriben yedi yüz kadardı. Bu öğrenciler arasında çok başarılı olanlar üçüncü sınıftan okuduktan sonra doğrudan Harp Akademisi'ne geçiş yapmıştır.

<sup>21</sup> Yılmaz Tezcan, *Mustafa Kemal Atatürk (O Bir İnsandı)*, Kastaş Yayınları, İstanbul 2018, s. 30.



**Resim 9:** Mustafa Kemal Mekteb-i Harbiye ikinci sınıf öğrencisi

Kaynak: [http://www.kho.edu.tr/hakinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html)

Erişim Tarihi: 20/05/2020.

Gazi Mustafa Kemal, Harp Okulu'nun birinci sınıfında çavuş unvanını almıştır. Okuldaki çavuşluk vazifesi oldukça zor ve bir hayli sorumluluk gerektirmiştir. Birinci sınıftan ikinci sınıfa 700 mevcudun arasından altıncı sırada geçiş yapmıştır. Birinci sınıftaki arkadaşları ona daima sevgi ile davranmış onun davranışlarını kendilerine rol model edinmişlerdir. Bu durum Mustafa Kemal'i o dönem çok mutlu etmiştir. İkinci ve üçüncü sınıfta okuluna daha çok alışan ve sosyalleşen Mustafa Kemal, derslerine sıkı sıkıya sarılıp belli bir plan ve program içinde çalışmıştır. Çünkü Harp Okulu'nda dereceye girmek ehemmiyet içermekteydi. Gazi'de kurmay sınıfına ayrılmak istiyordu. Kendisi üçüncü sınıfta iken 459 öğrenci arasından 8. olarak dereceye girmiş ve kurmaylık rütbesinin temellerini atmıştır.<sup>22</sup> Harp Okulu'nda Arnavut subay adayları da öğrenim görmüş ve Gazi Mustafa Kemal bir dönem bu Arnavut subaylar ile yaşamış oldukları anlaşmazlıkları çözmeye çalışmıştır.<sup>23</sup>

1900 yılında Mustafa Kemal okulun ikinci sınıfında iken birinci sınıfa tarihin önemli komutanlarından Kazım Karabekir gelmiştir. Cafer Tayyar, Ali Fethi, Nuri Conker onu en yakın okul arkadaşları arasında olmuştur. İleride de bu isimler Milli Mücadele'de kendisinin en mühim silah arkadaşları ve yoldaş olmaları sebebi ile büyük önem arz etmektedir. Gazi Paşa 10 Şubat 1902'de Piyade Teğmen rütbesi ile üç yıllık bir eğitim sonucunda mezun olup Harp Akademisi'nde okumaya hak kazanmıştır.<sup>24</sup>

## SONUÇ

1834 yılında Maçka Kışlası'nda kurulmuş olan Mekteb-i Harbiye, Osmanlı Türk subaylarının çağdaş bir eğitim almasında tamamlayıcı bir unsur olmuştur. 1848 yılında ilk mezunlarını veren mektep, eğitim öğretim programlarına modern bilimleri dâhil etmekle birlikte, orduda yaşanan bozulmayı düzeltme yoluna gitmiştir. Mektep ders programı ile ilgili sürekli bir şekilde değişiklik yapmış, ders programına ilm-i nebatat, fen-i mimari, ilm-i hayvanat, fenn-i makine gibi derslerin eklenmesi ile eğitimde çeşitlilik ve uygulamaya dayalı bir eğitim modelini esas almıştır.

<sup>22</sup> Tezcan, *age*, s. 31.

<sup>23</sup> Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2008, s. 37.

<sup>24</sup> Niyazi Ahmet Banoğlu, *Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı*, Büyük İstanbul Derneği Yayınları, İstanbul 1974, s. 13.

## OSMANLI DEVLETİ'NDE MEKTEB-İ HARBİYE

Mekteb-i Harbiye'ye öğrenci alımı yapılırken, öğrencinin Müslüman olması, Arapça ve Farsça bilmesi ve belli bir yaş aralığında olması gibi kriterler göz önünde bulundurulmuştur. Mektebin konuşlandırılacağı kışla ciddi bir onarımdan geçirilerek içinde farklı hizmetleri barındıran yapılardan yeni bir eğitim yuvası hâline getirilmiştir.

Balkan Harbi'nin yaşanması sebebi ile Mekteb-i Harbiye çoğu kez işgale uğramış bu menfi durum mektebin kısmi de olsa kapatılmasına neden olmuştur, hatta Birinci dünya savaşında tamamen kapatılmıştır. Mekteb-i Harbiye Mütareke yıllarında bir süre daha eğitim ve öğretime devam etmek istemişse de itilaf güçleri tarafından işgale uğrayarak çeşitli semtlerde hatta Ankara Cebeci'de eğitimine devam etme yoluna gitmiştir. Harbiye Mektebi, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Milli mücadeleye hizmet edecek olan birçok komutanın yetişmesinde ve bu komutanların birçok alanda yeteneklerini kullanabilmelerinde müspet şekilde etkili olmuştur.

### KAYNAKÇA

BANOĞLU, Niyazi Ahmet, *Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı*, Büyük İstanbul Derneği Yayınları, İstanbul 1974.

CEBESoy, Ali Fuat, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2008.

ÇADIRCI, Musa, *Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu*, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul 2002.

ÇAM, Yusuf, *Atatürk'ün Okuduğu Dönemde Askeri Okullar: Rüşdiye, İdadi, Harbiye, (1892-1902)*, Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991.

ERGİN, Osman Nuri, *Türkiye Maarif Tarihi*, Osman Bey Matbaası, İstanbul 1939.

ESAT, Mehmet, *Mirat-ı Mektebi Harbiye*, Artin Asudaryan Matbaası, İstanbul 1315.

ESER, Gülşah, *Mekteb-i Harbiye'nin Türkiye'de Modern Bilimlerin Gelişmesindeki Yeri, (1834-1876)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.

GÖK, Hayrullah, *Arşiv Belgelerinin Işığında Kara Harp Okulu Tarihi (1834-1883)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2005.

GÜLER, Ali, "Ankara Harp Okulu Binası İnşaatı ve Mekteb-i Harbiye'nin İstanbul'dan Ankara'ya Taşınması", Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Ata Dergisi*, S.9, Konya 2002, ss. 47-74.

KAÇAR, Mustafa, "Osmanlılarda Askeri Teknik Eğitimi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Bilim ve Sanat Vakfı, C.II, S.4, 2004, ss. 455-470.

KURTCEPHE İsrail- BALCIOĞLU Mustafa, *Kara Harp Okulu Tarihi*, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara 1991.

TEZCAN, Yılmaz, *Mustafa Kemal Atatürk (O Bir İnsandı)*, Kastaş Yayınları, İstanbul 2018.

UNAT, Faik Reşit, *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1964.

[http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 08/03/2020.

[http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 08/03/2020.

[http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 30/03/2020.

[http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 30/03/2020.

[http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 02/05/2020.

[http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 30/03/2020.

[http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 20/05/2020.

[http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli\\_ataturk/1283\\_m\\_kemal.html](http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/1283_m_kemal.html) Erişim Tarihi: 20/05/2020.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/harbiye> Erişim Tarihi: 30/03/2020.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), HR. MKT, 58/1.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), C.MF, 157-7829, 11 Eylül 1264.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), C.MF,159-7916, 16 Mart 1251.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), İ.HB, 170-37, 23 Ağustos 1333.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), Y.MTV, 152-98, 17 Ekim 1314.

*Büyük Çağ Gazetesi*, 15.06.1947

#### **Salnameler**

1280 (1863) senesi devlet salnâmesi, Def'a 18, İstanbul Takvimhane-i Âmire, 1280 (1863)

1281 (1864) senesi devlet salnâmesi, Def'a 19, İstanbul Takvimhane-i Âmire, 1281 (1864)

1282 (1865) senesi devlet salnâmesi, Def'a 20, İstanbul Matbaa-i Âmire, 1282 (1865)

1283 (1866) devlet salnâmesi, Def'a 21 İstanbul Matbaa-i Âmire, 1283 (1866)

1284 (1867) senesi devlet salnâmesi, Def'a 22, İstanbul Dar üt Tıbaat ül âmire 1284 (1867)

1285 (1868) senesi devlet salnâmesi, Def'a 23, İstanbul Dar üt Tıbaat ül âmire, 1285 (1868)

1286 (1869) senesi devlet salnâmesi, Def'a 24, İstanbul Dar üt Tıbaat ül âmire, 1286 (1869)

1287 (1870) senesi devlet salnâmesi, Def'a 25, İstanbul Dar üt Tıbaat ül âmire 1287 (1870)

1288 (1871) senesi devlet salnâmesi, Def'a 26, İstanbul Dar üt Tıbaat ül âmire, 1288 (1871)

1289 (1872) senesi devlet salnâmesi, Def'a 27, İstanbul Dar üt Tıbaat ül âmire, 1289 (1872)

1290 (1873) senesi devlet salnâmesi, Def'a 28, İstanbul Dar üt Tıbaat ül âmire, 1290 (1873)

1291 (1874) senesi devlet salnâmesi, Def'a 29, İstanbul Hacı Hüseyin Efendi'nin Matbaası, 1291 (1874)

1292 (1875) senesi devlet salnâmesi, Def'a 30, İstanbul 1292 (1875)

1293 (1876) senesi devlet salnâmesi, Def'a 31 İstanbul, 1293 (1876)

## OSMANLI DEVLETİ'NDE MEKTEB-İ HARBİYE

### EKLER

**EK-1:** *Mekteb-i Harbiye'de 1899-1902 Yılları Arasında Okutulan Dersler ve Bu Derslerin Günümüz Karşılıkları*

Ameliyât-ı muhasara	Kuşatma uygulaması
Cebir	Cebir
Cebr-i âdi	Basit cebir
Cebr-i âlâ	Yüksek cebir
Coğrafya-ı askerî	Askerî coğrafya
Fenn-i batarya	Top bataryası bilgisi
Fenn-i esliha	Silah bilgisi
Fenn-i eşkâl	Geometri
Fenn-i harb	Savaş tekniği
Fenn-i inşâ	Yazı yazma sanatı
Fenn-i kimyâ	Kimya
Fenn-i lağım	Lağım bilgisi
Fenn-i makine	Makine bilgisi
Fenn-i mimârî-i askerî	Askerî mimarlık
Fotografya	Fotoğraf bilgisi
Harita tersimi	Harita çizimi
Hendese-i halliye	Analitik geometri
Hücûm ve müdafaa	Taarruz ve savunma
İlm-i hayvânât	Zooloji
İlm-i hey'et	Astronomi
İlm-i hesâb	Aritmetik
İlm-i nebâtât	Botanik
Jimnastik talimi	Jimnastik
Kitâbet	Yazı yazma, kâtiplik
Köprücülük	Köprü bilgisi
Kuvâ-yı tabiiye	Tabîî kuvvetler
Menâzır	Perspektif
Piyâde talimâtı	Piyâde talimâtı
Süvâri talimâtı	Süvâri talimâtı
Sevkü'l-ceş	Strateji
Tabîye-i cesime	Büyük Tabyalar

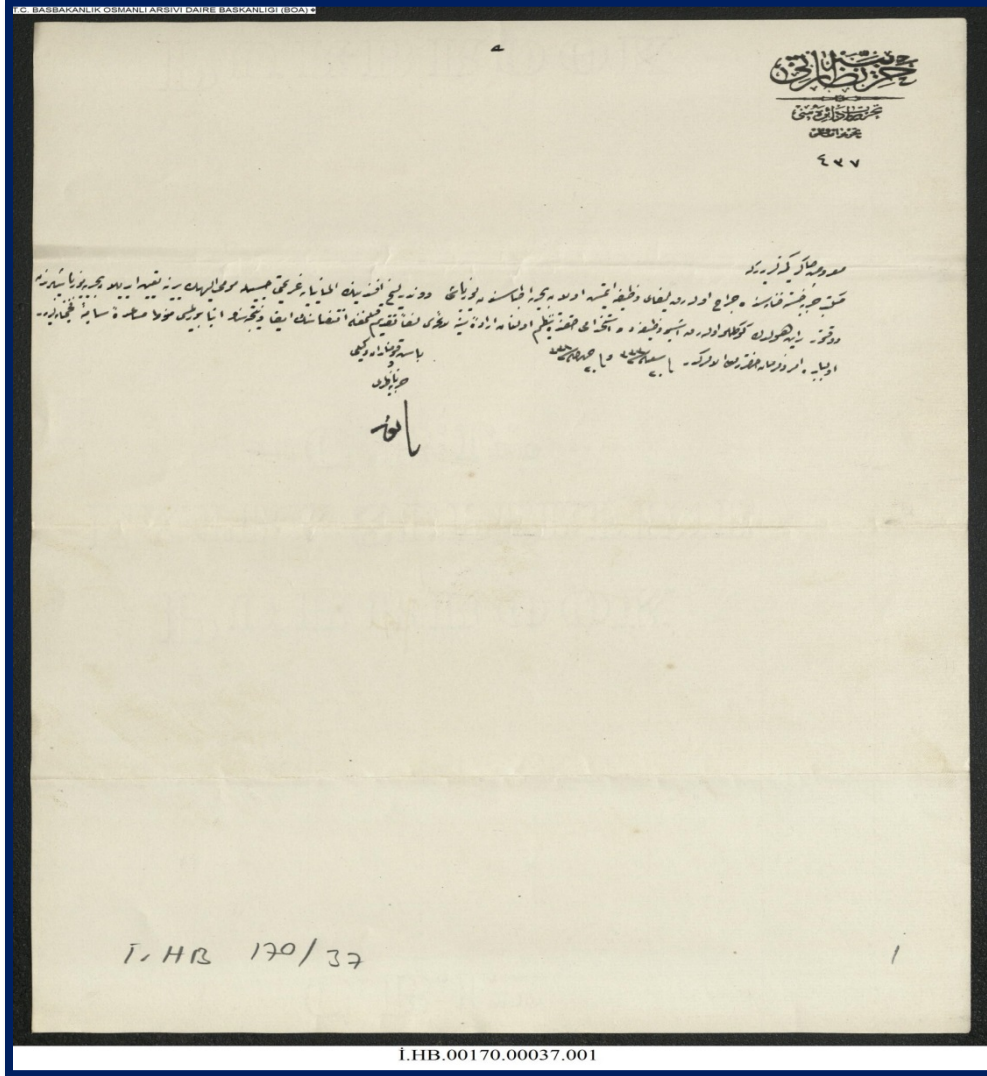
## NURAY BİLGİN

<b>Ta'lim</b>	Askerlik idmanı
<b>Tarih-i âdi</b>	Basit tarih
<b>Tarih-i âlem</b>	Dünya tarihi
<b>Tathîr-i esliha</b>	Silahların temizlenmesi
<b>Tesviye-i turuk</b>	Yol yapım tekniği
<b>Topçu talimâtı</b>	Topçu talimâtı
<b>Topçuluk fenni</b>	Topçuluk
<b>Topografya ameliyâtı</b>	Harita bilgisi uygulamaları
<b>Ulûm-i âliye</b>	Dinî bilgiler
<b>Ulûm-i hesâbiye</b>	Aritmetik
<b>Ulûm-i riyâziye</b>	Matematik
<b>Umûm topçuluk</b>	Genel topçuluk <sup>25</sup>

<sup>25</sup> Devlet Salnâmeleri, 1280 Def'a 18, 1281 Def'a 19, 1282, Def'a 20, 1284 Def'a 22, 1285 Def'a 23, 1287 Def'a a.25, 1288 Def'a 26, 1289 Def'a 27, 1291 Def'a 29, 1292 Def'a 30, 1293 Def'a 31.

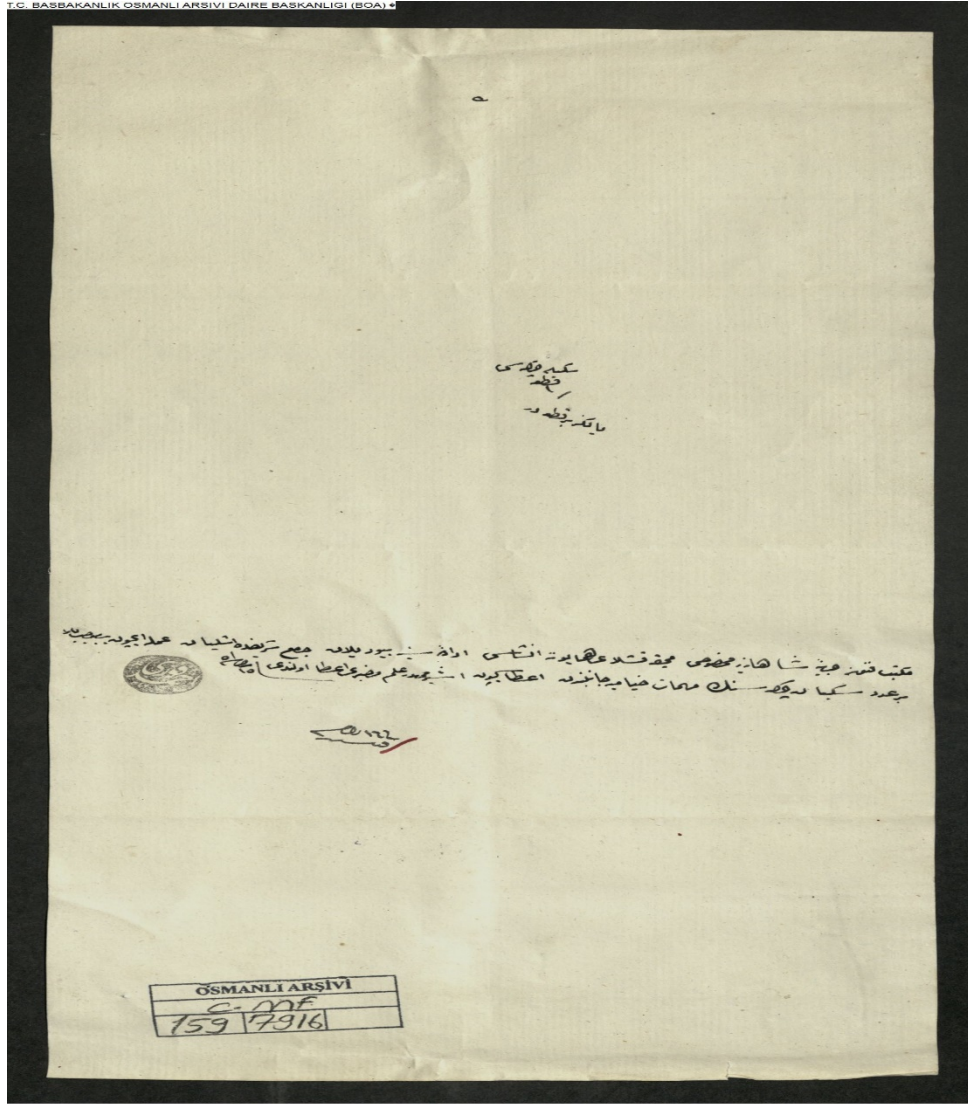
OSMANLI DEVLETI'NDE MEKTEB-I HARBİYE

**EK -2:** Bahriye yüzbaşlarından Doktor Raynhold'un gönüllü olarak Mekteb-i Harbiye Hastahanesi'nde cerrah olarak istihdamı (1333-037).

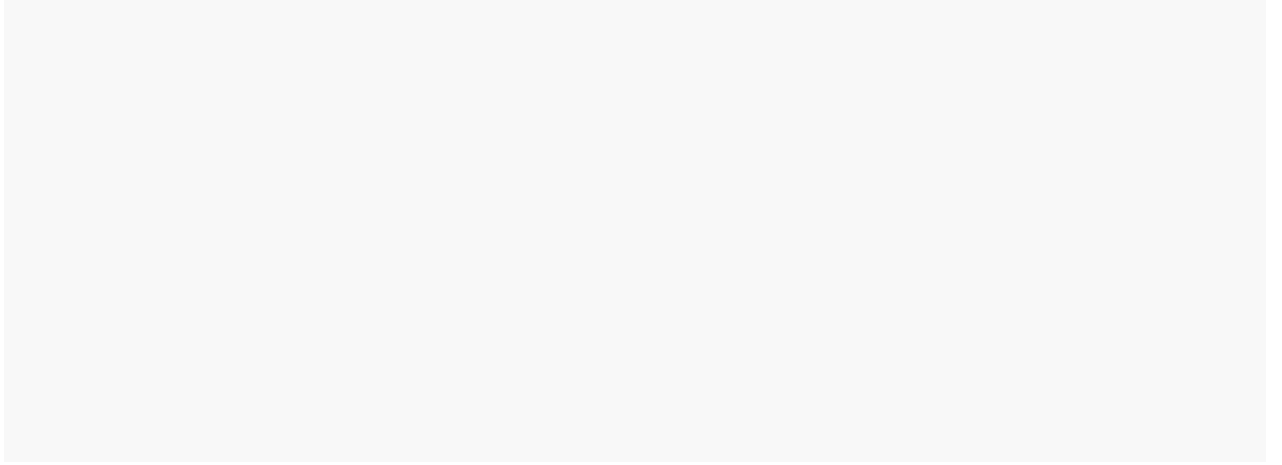




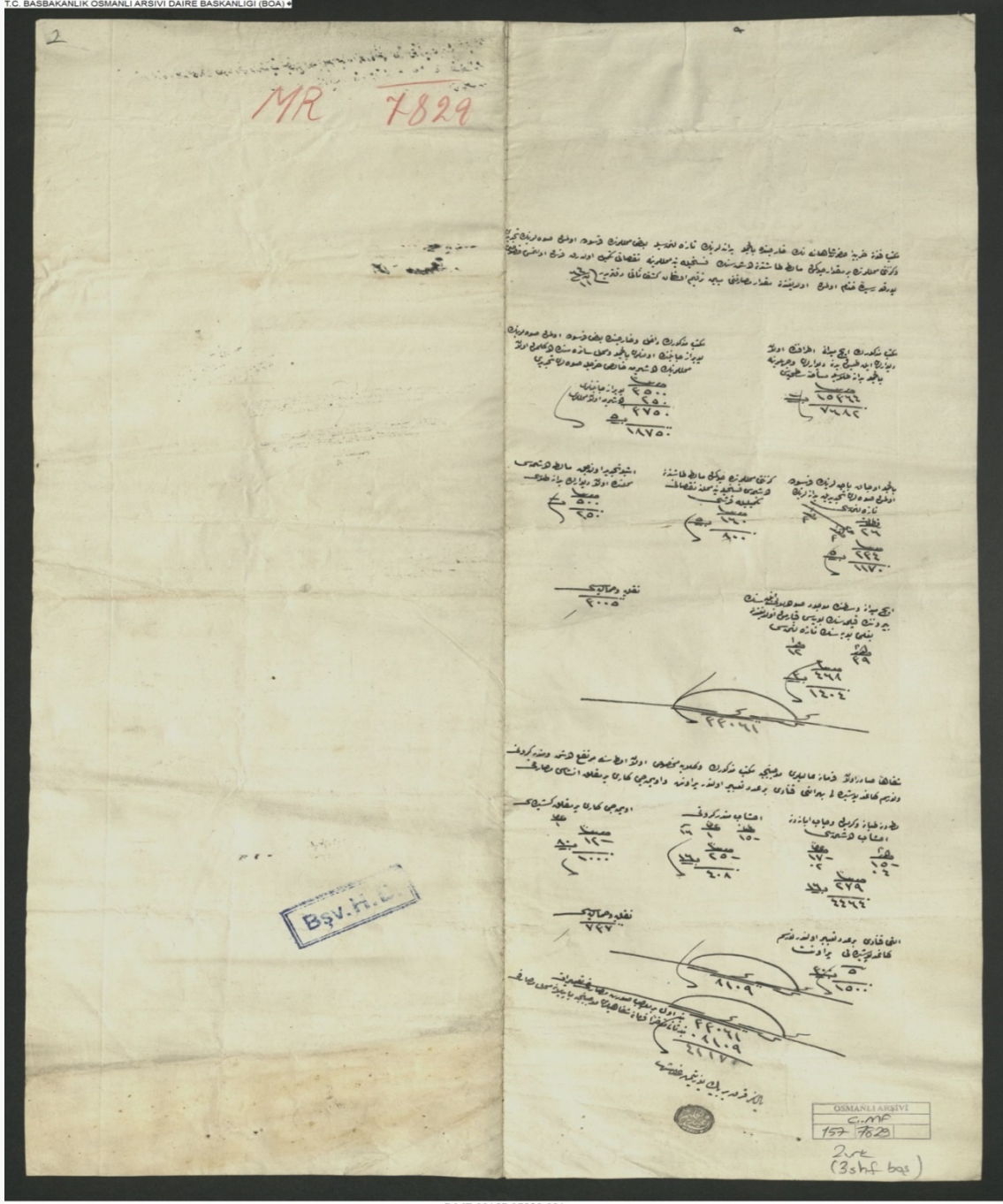
**EK-3:** Mekteb-i Harbiye'nin bulunduğu Maçka kışlası derununda yapılacak cami amelesinin barınması için bir adet çadır verilmesi.



C.MF.00159.07916.001

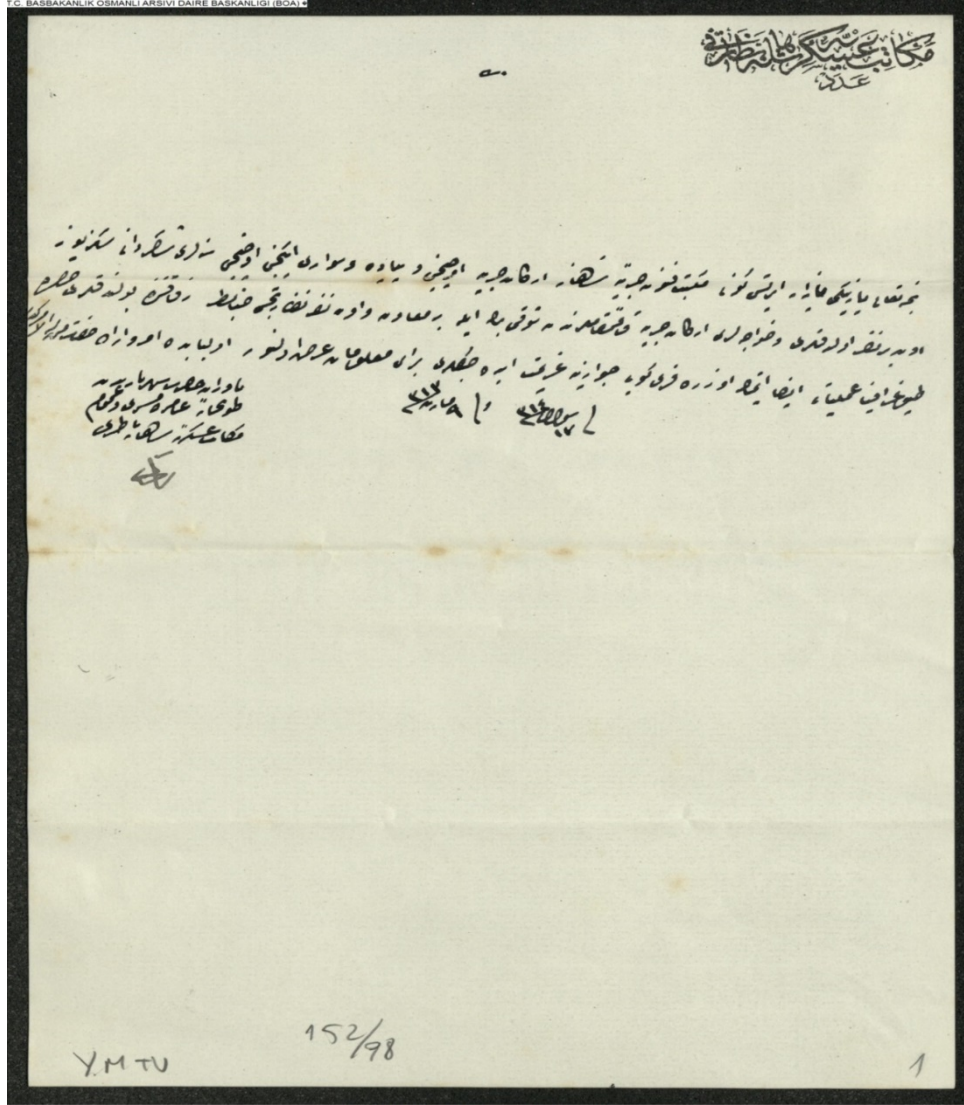


**EK-4:** *Mekteb-i Harbiye'ce yapılan tamirlara dair.*



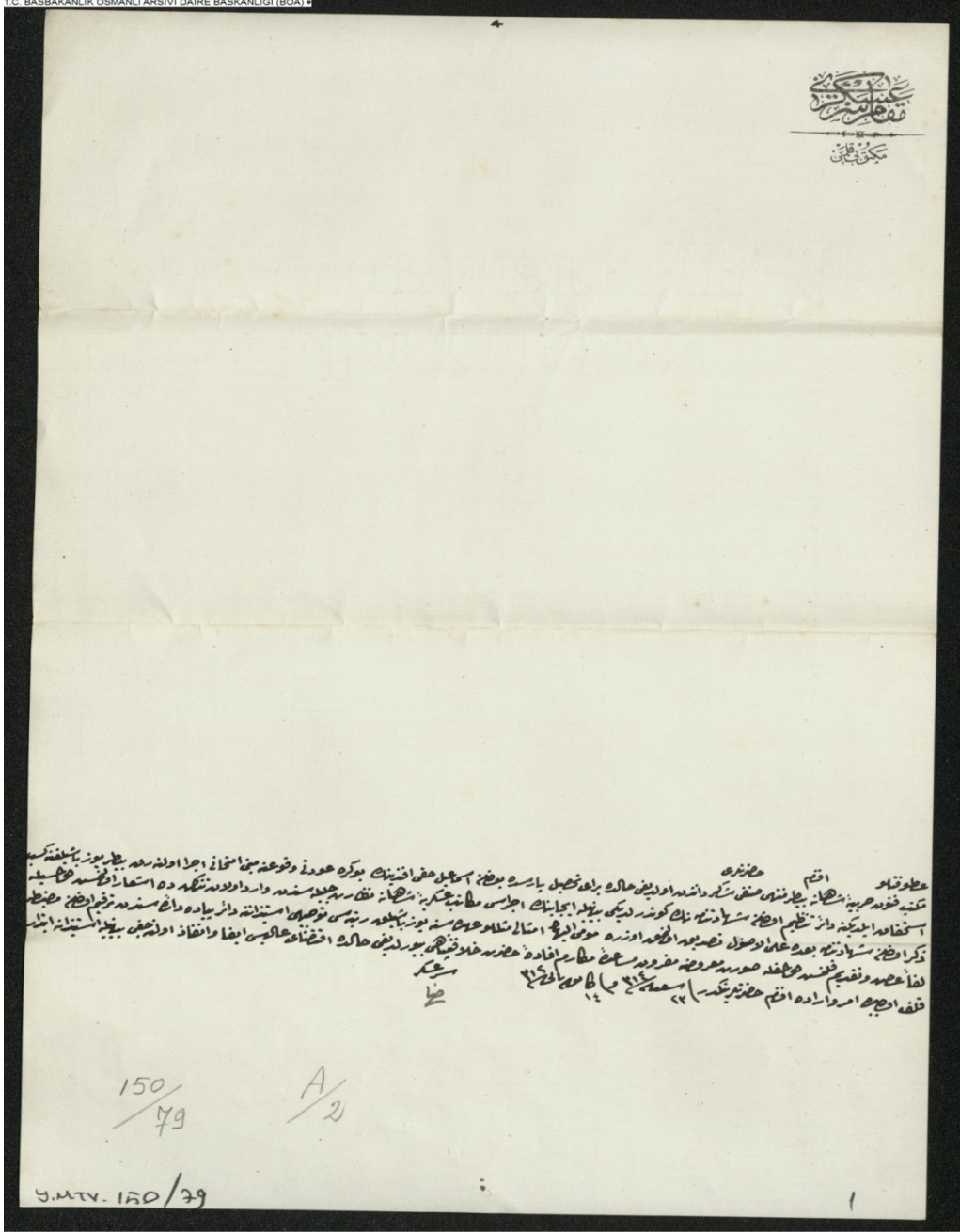
EK-5: Harbiye Mektebi ve Mühendishane-i Berri talebesinin talim için Kağıthane sırtlarına gideceğine dair.

OSMANLI DEVLETİ'NDE MEKTEB-İ HARBİYE



Y.MTV.00152.00098.001

**EK-6:** *Mekteb-i Harbiye baytar kısmı talebesinden olup, tahsil için Pariste bulunan İsmail Hakkı Efendi'ye Yüzbaşılık rütbesi verilmesine dair.*



EK-7: Mekteb-i Harbiye öğrencilerinden Macid Bey'in tahsil-i fünun için Paris'e gönderilmesi

مدرسه جگر کتبه لبره  
کتبه اهل بیت هاشم ساکنانند ما جد بک نزدک سایه ما فواید حقیقه بایشه و تحصیل در مسامحت ایراد کت جملین عکیرین هر چند در بر خطبه  
کسب یافت ایامت اوزره بایست که کت اوزره بولیده بانیله جرای ای بی بخصه استقا ایوب سونه الیه بک کت و کت در اوزره بولیده تحصیل بول  
کتبه جیهات هانیه نفع ایامت اوزره بخصه ازلین و زکات و رضی ابابیه زکا و استعلا دره بولیده بایست سایه فواید هاشم بک کت تحصیل بولیده بول  
فونه لوزره عکیرین کتای مسامحت ایامت اوزره سونه الیه بک لریه استا لکملوا اقتضایه جملین کت اعظم و اوزره دست تحصیل سینه هاشم  
مقتضایه قریب تحصیل استقامت و جملین بایست اعظمی منصبی کتونه و فقه ملا فخره مولانا محمد عین کت قریه جهری جیه بولیده ایامت اوزره  
ایمدرسات حقیقه مدرسه الامم کتبه سینه جیه بولیده

P.HR 149/3856

İ.HR.00149